

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 71 Haziran 2020 & Volume: 13 Issue: 71 June 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ DÖNEMİNDE YABANCILAŞMA: ÇOCUKLUK ÇAĞI RUHSAL TRAVMALAR VE EYLEMLİLİĞİN YORDAYICILIĞI*

ALIENATION IN THE TRANSITION TO ADULTHOOD: THE PREDICT OF CHILDHOOD MENTAL TRAUMAS AND AGENCY

Tuğba KIRMAN**
Hasan ATAK***

Öz

Çocukluk çağı travmalarının yetişkinliğe geçiş döneminde yabancılaşmayı artırabileceği ve eylemlilik düzeyini azaltabileceği düşünülmektedir. Bu üç değişkenin ilişkisinin birlikte ele alınması ilgili alana katkı sağlayabileceği gibi, yetişkinliğe geçişin doğasının daha iyi anlaşılmasına da yardımcı olabilir. Bu bağlamda, bu araştırmanın temel amacı, çocukluk çağı ruhsal travmaları ve eylemliliğin yabancılaşma üzerindeki etkisini incelemektir. Bu çerçevede bir model tanımlanmış ve aşağıdaki hipotezler test edilmiştir. a. Çocukluk çağı ruhsal travmalarının eylemlilik üzerindeki negatif etkisi anlamlıdır. b. Eylemliliğin yabancılaşma üzerindeki negatif etkisi anlamlıdır. c. Çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerindeki pozitif etkisi anlamlıdır. Bu çalışma, kesitsel desenin kullanıldığı ve var olan durumu sorgulayan betimsel bir araştırmadır. 269'u erkek (%47,5) ve 297'si kadın (%52,5) olmak üzere araştırma grubunu toplam 566 (18-25 yaş aralığı) birey oluşturmaktadır. Araştırmada verilerin toplanabilmesi için Kişisel Bilgi Formu, Dean'ın Yabancılaşma Ölçeği, Çok Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği ve Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları Ölçeği kullanılmıştır. Model analizi sonuçlarına göre çocukluk çağı ruhsal travmaları eylemliliği pozitif yönde orta düzeyde ($\beta=.39$, $p<.01$) ve eylemlilik yabancılaşmayı negatif yönde düşük düzeyde ($\beta= -.10$, $p<.05$) yordamaktadır. Araştırmada çocukluk çağı ruhsal travmalarının eylemlilik üzerindeki pozitif etkisi katılımcıların yaşadıkları travmaların ardından gelişim göstermelerine bağlanmıştır, yani travma sonrası büyüme/gelişim sağlayan katılımcıların daha eylemli olabileceği görülmektedir. Eylemliliğin yabancılaşma üzerindeki negatif etkisi Synder'in Umud Kuramı üzerinden açıklanmıştır. Umud eylemliliğin alt boyutları olan özsaygı, özyeterlilik, yaşam amaçları ve iç denetim odağı ile ilişkilidir. Teorik açıdan umutlu bireylerin daha eylemli olduğu, yabancılaşan bireylerin umutlu bireylerin özelliklerine kıyasla daha az eylemli oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları, Eylemlilik.

Abstract

Problems experienced in childhood have an important place in development. It is thought that childhood traumas may increase alienation and decrease the level of agency during the transition to adulthood. Addressing the relationship of these three variables together can contribute to the field, or help to better understand the nature of transition to adulthood. In this context, the main purpose of this study is to examine the effects of childhood mental traumas and agency on alienation. In this framework, a model has been defined and the following hypotheses have been tested. a. The negative impact of childhood mental trauma on agency is significant. b. The negative effect of agency on alienation is significant. c. The positive effect of childhood mental trauma on alienation is significant. This study is a descriptive research that uses the cross-sectional pattern. A total of 566 (between ages 18-25) individuals constitute the research group (269 men (47.5%) and 297 women (52.5%)). Personal Information Form, Dean's Alienation Scale, Multi-Measure Agentic Personality Scale and Childhood Mental Traumas Scale were used to collect data. According to the results of the SEM analysis, childhood mental traumas significantly predicts alienation at a moderate level ($\beta = .39$, $p <.01$) and agency significantly has a

* Bu çalışma, ilk yazarın yüksek lisans tez çalışmasından oluşturulmuştur.

**Uzman Psikolojik Danışman, MEB, Gevher Nesibe Hatun İHOO, kirmantugba@gmail.com

*** Prof. Dr., Kırkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı, sternum_001@hotmail.com

negative small effect on alienation ($\beta = -.10, p < .05$). In the study, the positive impact of childhood mental traumas on the agency was linked to the development of the participants after the traumas they experienced that it can be seen that the participants who provided growth / development after trauma may be more agency. The negative impact of agency on alienation is explained through Snyder's Theory of Hope. Hope is associated with the agency self-esteem, self-efficacy, life goals and locus of internal control, which are sub-dimensions of agency. It is concluded that theoretically, hopeful individuals are more agency and alienated individuals are less agency compared to the characteristics of hopeful individuals.

Keywords: Alienation, Childhood Mental Traumas, Agency.

1. GİRİŞ

Yetişkinliğe geçiş dönemi farklı kuramlar tarafından açıklanmıştır. Bu kuramlar arasında Arnett'in Beliren Yetişkinlik Kuramı da yer almaktadır. Arnett'in (2000) Beliren Yetişkinlik Kuramı'na göre beliren yetişkinler ortalama 18-25 yaş arasındadır (Atak, Erten-Tatlı, Çokamay, Büyükpabuşcu ve Çok, 2016). Bu dönem bireylerin çeşitli değişimler yaşadığı, diğer dönemlere kıyasla kendilerine en çok odaklandıkları, kendilerini 'arada' hissettikleri, kimliklerini keşfettikleri ve deneyim kazandıkları bir dönemdir. Bireyler ne önceki dönemde olduğu gibi ergen gibi davranmakta ne de yetişkin gibi hareket etmektedir. Bu dönem bireylerin aşk, iş, dünya görüşü üçgeninde ve daha fazlasında seçeneklerini değerlendirdiği fakat aynı zamanda daha az konuda netleşmeyi sağlayabildiği değişkenlikler dönemidir (Atak, 2011a). Beliren yetişkinlik dönemi hem fırsatlarla dolu bir dönem hem de gelişim görevlerinin getirdiği ekonomik problemler, yakın ilişkileri başlatabilme ve sürdürülebilir, gelecek için endişe duyma, yeni çevreye uyum sağlayabilme, yalnızlık ve umutsuzluk gibi sorunları beraberinde getiren bir dönemdir (Parmaksız, 2008). İnsanın sosyal ilişkilerinde niteliksel ve niceliksel anlamdaki eksiklikleri yalnızlığı ortaya çıkarırken yüksek düzeyde kaygı ve intihar riski gibi durumlarla ilişkilendirilebilir. Bu durum sonuç olarak yabancılaşmaya neden olmaktadır (Atak, 2009).

Yabancılaşma ise birçok araştırmaya konu olurken Latince alinare kelimesinden türeyerek günlük yaşamda hukukta devretmek; sosyolojide yurdundan, Tanrıdan ayrılmak, kopmak; tıp-psikolojide şaşkınlık, çılgınlık, ruh hastalığı olarak kullanılmıştır (Teber, 1990; Akt., Elma, 2003). Yabancılaşma kavramını ilk kullanan kişinin Fichte olduğu ileri sürülürken Hegel felsefi anlamda; Marks toplumsal, iktisadi ve kültürel; Bruno Bauer ve Ludwing Feurbach dini bağlamda incelerken Seeman, Simmel, Durkheim ve Marcuse ise sosyolojik boyutları ile çalışmışlardır. Ayrıca Frankl, Fromm, Freud ve Horney'in de yabancılaşma üzerine görüşlerine rastlanmaktadır. Üzerinde çokça çalışılan yabancılaşma günlük yaşamda gelişen teknoloji, reklamlar, moda akımları ile beraber görünür hale gelirken toplumsal aşırı uyum, anomi ve yalnızlık şekline bürünmektedir (Tezcan, 1985).

Seeman'ın tanımına göre (1959) yabancılaşmış insan yaşamın getirdikleri üzerinde etkin rol oynayamayan, kendi yapıp ettiklerini anlamlandıramayan, toplumsal yaşamı düzenleyen kurallara inanmayan, toplumsal değer/inanç/ananeleri değerli görmeyen kendinden uzaklaşarak eylemlerinden haz alamayan kimsedir. Yabancılaşma, Seeman (1959)'nın çalışmasında güçsüzlük, anlamsızlık duygusu, normsuzluk, yalıtılmışlık, kendine yabancılaşma şeklinde boyutlandırılmıştır (Akt., Kiraz, 2015). Güçsüzlük kişinin toplumsal sistemde yaşamını etkileyen olaylar karşısında etkisinin, denetiminin olamaması, geleceğine ilişkin düşük kontrol duygusunun olması bir diğer deyişle düşük iç denetim odağına sahip olması durumudur. Anlamsızlık duygusu bireyin neye inanacağına karar verememesi, yaşadığı toplumun düzenini ve yapıp ettiklerinin nedenini anlamaması/anlayamaması ve bununla birlikte sonuçlarını öngörememesidir. Normsuzluk, bireyin yaşamında toplumsal değer/inanç/ananelerin önemini yitirmesi sonucu hedeflerine ulaşmak için uygun olmayan davranışların sergilenmesi gerekliliğine yönelik inancıdır. Yalıtılmışlık, toplum tarafından değerli görülenlerin birey tarafında karşılık bulmaması ve toplumun hedeflerini reddeden bireyin yalnızlaşmasıdır. Kuralsızlıktan farkı ise burada amaçların tamamen reddedilmiş olmasıdır. Kendine yabancılaşma ise bireyin eylemlerinin ona haz vermektan çıkarak bireyin eylem sonucunda elde ettiklerine odaklanması ve bağımlılık geliştirmesidir. Başka bir deyişle kişinin yapıp ettiklerinin doğrudan sonuçları olmayan 'alacakları' için eylemin gerçekleştirilmesidir. Örneğin işini sevmeyen bir kimsenin para kazancına odaklanması şeklindedir (Seeman, 1959; Akt., Çelik ve Babaoğlu, 2017).

Weisskopf'a göre (1996) yabancılaşma, insanın belirli yönlerinin, potansiyellerinin, dürtülerinin ve arzularının ortaya konulamaması bir diğer deyişle bireyin kendini gerçekleştirilmesinin engellenmesidir (Akt., Özyurt, 2016). Yabancılaşan kimse eylemlerinde etkin olmayan dıştan denetimli (Yalçın ve Dönmez,

2017), aşırı uyum göstererek aynılaştıran ve farklılık yapabilme yeteneği/yaratıcılığını kaybeden kimsedir (Akt., Atak, 2010). Kişi artık kendini diğer bireylerle aynı görmekte yani homojen olmaktadır (Uçar, 2017). Aynı zamanda derinliksiz ve süreksiz ilişkilere sahip olan kimse zamanla yaşamı boş ve anlamsız olarak değerlendirecektir (Torun, 1995; Akt., Yaşar, 2007). Durkheim (1952,1972) kişilerin toplumsal yaşam değerleri konusunda şüphelenmelerinin ya da yaşam amaçları kalmamasının yabancılaşmaya yol açacağını bildirmiştir (Akt., Yalçın ve Dönmez, 2017). Yaşamdaki aktör rolünü, yaratıcılığını, amaçlarını, yapıp ettiklerine olan inancını kaybeden kimse yabancılaşırken aynı zamanda eylemliliğini de yitirmektedir.

Eylemlilik ise tıpkı yabancılaşma gibi birçok bilimin araştırma konusu olmuş (Atak, 2010), çok boyutlu ve benlik, irade, amaçlılık, yaratıcılık, tercih gibi kavramlarla ilişkilendirilen bir yapıdır (Emirbayer, Mische, 1998; Akt. Gündüz, 2018).Eylemlilik, bireylerin yaşamlarında aktör olmaları kendi seçimlerini yapmaları, seçimlerin sonuçlarına katlanmaları (Atak, Kapçı ve Çok, 2013a), karar verme, sorumluluk alma ve başa çıkma becerilerine olan inançlarını içermektedir (Cote ve Levine, 2002; Akt., Yazıcı, 2019).Öte yandan eylemlilik artık sosyal psikolojik bir kavramdır ve bu biçimiyle ele alınmaktadır.

İnsan eylemliliğinin bir parçası olan kişisel eylemlilik ise son zamanlarda kullanılmaya başlanmıştır (Cote, 1997; Akt., Atak, 2011b). Kişisel eylemlilik bireyin yaşamında tercihlerde bulunması, kararlar alması, kararlarını kontrol edebilmesi ve bunların sonucu olan sorumluluklarını üstlenerek geleceğin getirdikleri ile mücadele edebilmesi aynı zamanda 'aktörün' yaşamını ilerletebileceğine olan inancıdır. Kişisel eylemlilik ise dört yapıdan oluşmaktadır. Bu yapılar özsaygı, yaşam amaçları, öz-yeterlilik ve iç denetim odağından oluşmaktadır (Akt., Atak, 2010). Bireyin bir şeyi başarılı olarak yapma kapasitesine olan inancının (Akt., Gerçek, Yılmaz, Köseoğlu ve Soran, 2006), yani öz yeterliliğinin; kendinden hoşnut olmayı, kendini olduğu gibi kabul edebilmeyi, kendine güvenmeyi (Akt., Güloğlu ve Aydın, 2001) içeren özsaygısının; yaşadıkları olaylar üzerinde kontrolleri olduğunu düşünmesi (Dönmez, 1985) yani iç denetim odağının ve yaşam amaçlarının olması kişiyi eylemliliğe (Akt., Demirbozan, 2018) kılacaktır.

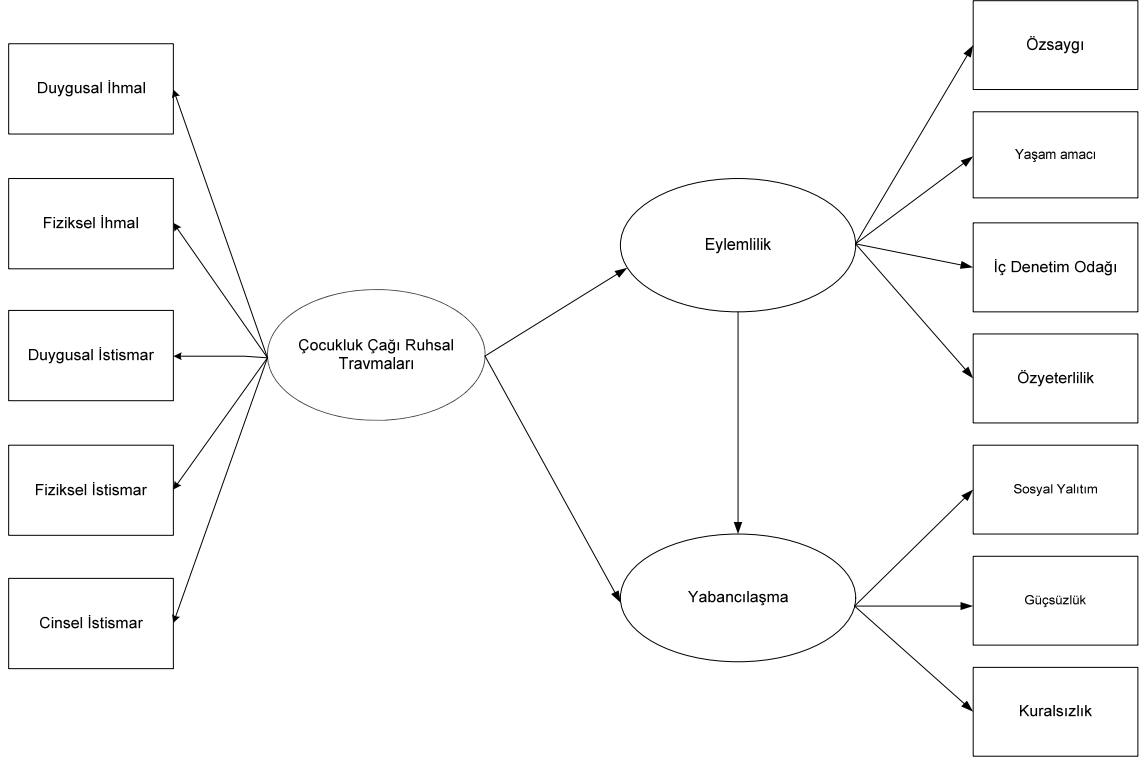
Bireylerin yaşamış oldukları travmalar kişiyi kendinden uzaklaştırarak çevreyle aşırı uyumunu sağlar ve özüne yabancılaştırır (Şar, 2014). Birey artık toplumla uyum göstererek kontrol edilebilen kimse niteliğindedir. Acımasız, taklitçi, rekabetçi, aşırı uyma davranışı sergileyen, istismar eden ve edilen bir yapıdadır (Şar, 2018, s., 16).Yabancılaşmış bireyler başkalarının isteği üzerine davranır. Bu süreçte başkasının benliği ile hareket eden birey güçsüzleşir, bireyin kendini gerçekleştirme yolları kapanır. Kendini gerçekleştiren sağlıklı bireyler karşılaştıkları problemlere akılcı çözümler üretebilirken yabancılaşmış bireyler için bu çelişkili halde çözümlere ulaşmak zorlaşmaktadır. Bu sebeple bireyler ruhsal problemler yaşamaktadır (Fromm, 1990; Turan ve Özkan, 2019).

Çocukluk çağı ruhsal travmaları kişileri yabancılaşmaya açık hale getirebildiği gibi çocukluk çağında yaşanan şiddet, trafik kazaları, kanser hastalıkları, ihmal ve istismar benzeri travmatik süreçler ayrıca model çocuk yetiştirme, yaratıcılığın kısıtlanması gibi travmatik sürece dönüşebilecek durumlar çocukluk çağı ruhsal travmalarını oluşturarak bireylerin yetişkinlik yaşamını etkileyecek sorunlara yol açabilmektedir (Oflaz, 2015). Çocukluk çağında travmaya maruz kalmış ve duygu düzenleme becerisi yetersiz ergenlerin kimlik duygusunu kazanmaları zorlaşacaktır (Dereboy, Şahin-Demirkapı, Şakiroğlu ve Şafak- Öztürk, 2018).Öte yandan çocukluk çağında yaşanan ihmal ve istismarın ergen ve yetişkinler için yeni psikiyatrik problemler bakımından riskli olabileceği bilinmektedir. Çocukluk çağında fiziksel ve cinsel istismara uğrayan bireylerin %35-57'si yetişkinlik döneminde de psikiyatrik anlamda belirti göstermiştir (Akt., Alpay, Aydın ve Bellur, 2017). Bireylerin 18 yaşından önce cinsel istismara maruz kalmalarının depresyon, obsesif kompulsif bozukluk, fobi, travma sonrası stres bozukluğu gibi problemleri yaşama risklerini yükselttiği bulunmuştur (Akt., Örsel, Karadağ, Karaoğlan-Kahiloğulları ve Akgün-Aktaş, 2011). Çocukluk çağı ruhsal travmalarının benlik saygısını düşürdüğü de bilinmektedir (Güneri-Yöyen, 2017). Yetişkinliğe geçiş döneminde de depresyon ve anksiyete sorunlarıyla sıkça karşılaşmaktadır buna eşlik eden durumlar arasında bireylerin toplumdaki ve aileden uzaklaşma, anlaşılmadığı ya da onaylanmadığı duygusu, okul/iş başarısında düşüş, uyuşturucu madde bağımlılığı gibi sorunlar yer almaktadır (Akt., Özü, 2018; s., 357).

Tüm bu bilgiler ışığında yetişkinliğe geçiş döneminde yaşanan sorunların yabancılaşmayı getirebileceği, eylemlilik düzeylerini azaltabileceği, yani kısaca çocukluk çağı ruhsal travmalarının ve eylemliliğin yabancılaşmaya etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Yetişkinliğe geçiş döneminde çocukluk çağı ruhsal travmaları, eylemlilik ve yabancılaşma ilişkisinin birlikte incelendiği ulaşılabilen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu düşüncenin bilimsel anlamda bir etkisinin olup olmadığı bilinmemektedir ve bu hipotezi test etmek hem ilgili literatüre hem de bu konuda çalışan araştırmacılara katkı sağlayabilir. Bu bağlamda bu çalışmada eylemlilik ve çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Bu araştırmanın temel amacı, yetişkinliğe geçiş döneminde bireylerin çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma ve eylemlilik düzeylerini eylemlilik düzeylerinin yabancılaşma düzeylerini yordayıp yordamadığını araştırmaktır. Ayrıca katılımcıların bireyleşme türleri de araştırılmıştır. Bu bağlamda bu çalışmada kuramsal çalışmalar dikkate alınarak bir yapısal eşitlik (YEM) modeli kurulmuş ve test edilmiştir. Aşağıda araştırmanın hipotez modeli ve hipotezleri sunulmuştur:

Şekil 1: Hipotez Model

- Çocukluk çağı ruhsal travmalarının eylemlilik üzerindeki negatif etkisi anlamlıdır.
- Eylemliliğin yabancılaşma üzerindeki negatif etkisi anlamlıdır.
- Çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerindeki pozitif etkisi anlamlıdır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, var olan durumu sorgulayan betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın verileri, tek seferde farklı yaşlardaki bireylerden elde edilmiştir ve kesitsel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmada Türkiye’de yetişkinliğe geçiş dönemindeki (18-25 yaş) bireylerin çocukluk çağı ruhsal travmaları ve eylemliliklerinin yabancılaşmaları üzerine etkisinin incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu tarama modelinde incelenen değişkenler ayrı ayrı betimlenir. İlişkisel tarama modelinde, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin varlığı ve derecesi belirlenmek amaçlanır (Kuzu, 2013, s. 26). Araştırma çocukluk çağı ruhsal travmaları ve eylemlilik değişkenlerinin yabancılaşmayı yordama güçlerinin araştırıldığı nedensel karşılaştırmalı bir araştırmadır. Araştırmada, ilgili değişkenlerin yabancılaşma düzeyi üzerine olan etkilerinin gösterildiği bir Yapısal eşitlik modeli geliştirilip bu model test edilmiştir.

2.1. Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini Türkiye’deki 18-25 yaş arası yetişkinliğe geçiş dönemindeki bireyler, örneklemini ise Kırıkkale ve Nevşehir illerindeki 18-25 yaş arası yetişkinliğe geçiş dönemindeki bireyler oluşturmaktadır. Ölçme araçlarının uygulanacağı bireyler, “18-25 yaş arası yetişkinliğe geçiş dönemindeki bireyler olmak” üzere amaçlı (purposive) örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Bu örneklem araştırmacının probleminin çözümüne ulaştıracağını düşündüğü kişilerden oluşur ve evrenin bir veya birden fazla alt kesimi amaçlı olarak seçilir (Kabakçı-Yurdakul, 2013, s. 84). Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları 566 katılımcıya uygulanmıştır. Katılımcıların %47, 5’i erkek, %52, 5’i kadındır (\bar{X} yaş=21.64; Sd:1,84).

2.2. Veri Toplama Araçları

Yabancılaşmayla ilgili verilerin toplanması için Dean(1961) tarafından geliştirilen ve Güğercin ve Aksay (2017) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Dean'in Yabancılaşma Ölçeği kullanılmıştır. Uyarlanan ölçeğin geçerlik çalışmasında yapılan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre sosyal izolasyon boyutu altında 9, güçsüzlük boyutu altında 6 ve kuralsızlık boyutu altında ise 5 ifade bulunmaktadır. Ölçek maddelerine verilen olumlu yanıtlar arttıkça katılımcının yabancılaşma puanı da artmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ise 0.88 olarak bulunmuştur (Güğercin ve Aksay, 2017). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.75 olarak bulunmuştur.

Eylemlilik ile ilgili verilerin toplanması için Cote (1997) tarafından geliştirilen ve Atak, Kapçı ve Çok (2013) tarafından uyarlama çalışması yapılan Çok-Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği kullanılmıştır. Uyarlanan ölçeğin öz-saygı boyutunda 3, yaşam amacı boyutunda 4, iç denetim odağı boyutunda 4 ve öz-yeterlik boyutunda 4 ifade bulunmaktadır. Ölçekten yüksek puan almak eylemli kişiliğe sahip olmaya işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.81 olarak bulunmuştur (Atak ve ark., 2013a). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.81 olarak bulunmuştur.

Çocukluk çağı ruhsal travmalarıyla ilgili verilerin toplanması için Bernstein ve ark. (1994) tarafından geliştirilen ve Şar, Öztürk ve İkikardeş (2012) tarafından uyarlama çalışması yapılan Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları Ölçeği kullanılmıştır. Uyarlanan ölçeğin Duygusal (emosyonel) istismar boyutunda 5, fiziksel istismar boyutunda 5, fiziksel ihmal boyutunda 5, duygusal (emosyonel) ihmal boyutunda 5, cinsel istismar boyutunda 5 ifade bulunmaktadır. Ayrıca ölçekteki 3 ifade de travmanın inkarını ölçmekte kullanılmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılığını gösteren Cronbach alfa değeri 0.93 olarak bulunmuştur (Şar ve ark., 2012). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.80 olarak bulunmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizleri SPSS 20.0 (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı) ve LISREL paket programları kullanılarak yapılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerinin analizinde frekans ve yüzde dağılımı kullanılmıştır. Çocukluk çağı ruhsal travmaları ve eylemliliğin yabancılaşma üzerine etkisinin olup olmadığını göstermek için Yapısal Eşitlik Modeli kullanılmıştır. Verilerin demografik özelliklere göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmede ilişkisiz örneklem için t-Testi ve ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonrasında ortalamalar arasındaki farkların kaynağına Scheffe Testi ile bakılmıştır. Veriler analiz edilirken güven aralığı %95 olarak alınmıştır.

2.4. Süreç

Araştırmada veriler, bireysel uygulama ve grup uygulaması şeklinde toplanmıştır. Veriler üniversite öğrencisi olan katılımcılardan üniversitede dersin yürütücüsünün izni ve yardımı ile ders saatleri kapsamında toplanmıştır. Ayrıca pratik nedenlerden dolayı (daha hızlı veri toplanması, ekonomik olması, işaretlenmemiş madde ihtimalinin sıfır olması gibi) ölçek setinin online formu da hazırlanmış ve bazı veriler de bu yolla toplanmıştır. Ölçekler, Mayıs 2019-Aralık 2019 tarihleri arasında Kırıkkale ve Nevşehir illerinde ve online olarak uygulanmıştır. Ölçeklerin katılımcılar tarafından cevaplandırılması ortalama 10-15 dakika sürmüştür. Bireylere ölçekler uygulanmadan önce, yapılan araştırmanın amacı, kişisel bilgilerinin istenmeyeceği, araştırmaya dahil olmalarının gönüllülük esasına dayandığı ve verilen cevapların gizli tutulacağı bilgilendirme yapılmıştır. Ölçekler, araştırmaya katılmak için gönüllü olan bireylere uygulanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Yapısal model analizi yapılırken, ilk olarak ilgili kuramsal açıklamalar ve yapılan çalışmalar dikkate alınarak hipotez model kurgulanmıştır. Ölçme modelinin ardından yapısal model analizi yapılmıştır. Bulguların sunumunda ise hipotezler tek tek ele alınmaksızın öncelikle hipotez (önerilen) modele ilişkin açıklamalar sunularak model istatistiksel olarak test edilmiştir. Daha sonra, önerilen model için modifikasyon indeksleri hakkında bilgi verilerek modelin son hali sunulmuştur. Kabul edilen modele ilişkin parametre değerleri verilmiş, son olarak desteklenen ve desteklenmeyen hipotezler hakkında bilgi verilmiştir. Hipotez modele ilişkin endogen (bağımlı) değişken yabancılaşma, exogen (bağımsız) değişken ise çocukluk çağı ruhsal travmaları ve aracı (mediator) değişken ise eylemliliktir.

3.1. Model Tahmini

Bu aşamada ilk olarak kuramsal temel çerçevesinde oluşturulan modelde yer alan örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki ilişkiler hipotez modeli ile test edilmiştir. Ardından, YEM analizi yapılmadan önce gerekli olan kayıp değerlerin kontrol edilmesi, tek değişkenli ve çok değişkenli uç değer analizleri, örneklem büyüklüğü, çoklu bağılantılılık problemi ve normallik incelemeleri yapılarak varsayımlar test edilmiştir.

Tablo 1. Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	Duygusal İstismar	Fiziksel İstismar	Fiziksel İhmal	Duygusal İhmal	Cinsel İstismar	Çocukluk Çağı Ruhsal Travması	Özsaygı	Yaşam Amacı	İç denetim Odağı	Özyeterlilik	Eylemlilik	Sosyal Yalıtılmışlık	Güçsüzlük	Kuralsızlık	Yabancılaşma
Duygusal İstismar	1	,60**	,52**	,49**	,48**	,80**	-,15**	-,27**	-,15**	-,21**	-,28**	,21**	,10*	,04	,16**
Fiziksel İstismar		1	,55**	,33**	,57**	,75**	-,09*	-,15**	-,12**	-,16**	-,18**	,06	-,05	-,04	-,01
Fiziksel İhmal			1	,43**	,42**	,77**	-,15**	-,16**	-,10*	-,11*	-,18**	,09*	-,09*	-,00	,01
Duygusal İhmal				1	,28**	,77**	-,25**	-,40**	-,22**	-,25**	-,40**	,28**	,13**	,06	,22**
Cinsel İstismar					1	,66**	-,10*	-,13**	-,15**	-,18**	-,19**	,04	,08	,00	,06
Çocukluk Çağı Ruhsal Travması						1	-,22**	-,33**	-,21**	-,25**	-,36**	,21**	,06	,02	,14**
Özsaygı							1	,44**	,29**	,31**	,68**	-,18**	-,01	,07	-,06
Yaşam Amacı								1	,38**	,38**	,79**	-,42**	-,13**	,00	-,26**
İç Denetim odağı									1	,36**	,69**	-,21**	-,01	,05	-,09*
Özyeterlilik										1	,72**	-,21**	-,01	,04	-,10*
Eylemlilik											1	-,36**	-,06	,05	-,19**
Sosyal Yalıtılmışlık												1	,36**	,20**	,73**
Güçsüzlük													1	,54**	,82**
Kuralsızlık														1	,72**
Yabancılaşma															1

Tablo 1.'de görüldüğü gibi korelasyon analizine göre çocukluk çağı ruhsal travmaları ile eylemlilik arasında ($r = -.36$; $p < .01$) negatif yönde orta düzeyde ilişki vardır. Yine çocukluk çağı ruhsal travmaları ile yabancılaşma arasında ($r = .14$; $p < .01$) pozitif yönde düşük düzeyde ilişki vardır. Eylemlilik ve yabancılaşma arasında ($r = -.19$; $p < .01$) negatif yönde düşük düzeyde ilişki vardır.

3.2. YEM Varsayımlarının İncelenmesi

İkinci olarak, YEM için varsayımlar test edilmiştir. Varsayımlar için ilk olarak veri seti kayıp değerler bakımından incelenmiştir. Kayıp oranı %5'in üzerinde 5 gözlem olduğu görülmüş, bu veriler veri setinden çıkarılmıştır. Genel kayıp veri oranına ilişkin yapılan incelemede ise oranın %5'in altında olduğu görülmüştür. Bu durumda kayıp veri sorununun üstesinden gelebilmek için denenebilecek seçeneklerin benzer sonuçlar vereceği (Tabachnick ve Fidell, 2001) ve verilerin sıralama tipi ölçeklerle toplanmış olması (Hastie, Tibshirani, Sherlock, Eisen, Brown ve Botsein, 1999) göz önünde bulundurularak kayıp verilere medyan atanma yapılmıştır. Ardından yapılan tek değişkenli ve çok değişkenli uç değer analizlerinde uç değer olmadığı görülmüştür. Bir diğer varsayım olarak örneklem büyüklüğünün YEM için uygunluğu, Kline (2005) tarafından önerilen kişi sayısının parametre sayısına oranlanması ile elde edilen değer kuralı ile incelenmiştir. Buna göre kişi sayısının parametre sayısına oranının 10'dan büyük olması gerekmektedir ($N/P \geq 10$). Çalışmada bu oran 37,7 (566/15) olarak bulunmuş ve yapısal modelin test edilmesi için gerekli örneklem büyüklüğüne erişildiği görülmüştür. Veri setinde çoklu bağlantılılık problemi incelemesinde VIF, CI ve tolerans değerlerinin kabul sınırları içerisinde olduğu görülmüştür. Ayrıca Mardia katsayısı ile yapılan normallik incelenmesinde maddelere ilişkin göreceli çok değişkenli basıklık (relative multivariate kurtosis) değeri 1.26 bulunmuştur. Çok değişkenli normallik için göreceli çok değişkenli basıklık değerinin < 2 olması dağılımın normal olduğunu göstermektedir (Kline, 2005). Çok değişkenli normallik için ayrıca, hesaplanan Mardia katsayısı için $p(p+2)$ denkleminin sonucuna bakılmıştır (Raykov ve Marcoulides, 2008). Denklemden p değeri YEM'deki gözlenen değişken sayısını ifade etmektedir. Buna göre çalışmada elde edilen kritik değer 255 (15x17) olmaktadır. Mardia katsayısının kritik değerden düşük olması çok değişkenli normalliğin sağlandığını göstermektedir. YEM'e ilişkin varsayımların karşılandığının belirlenmesinin ardından model analizine geçilmiştir. Analiz için izlenen adımlar ilerleyen bölümde sunulmaktadır. Üçüncü olarak, modeldeki değişkenlerin birbiriyle ilişkisiz olduklarını test eden bağımsızlık (independence) modeli

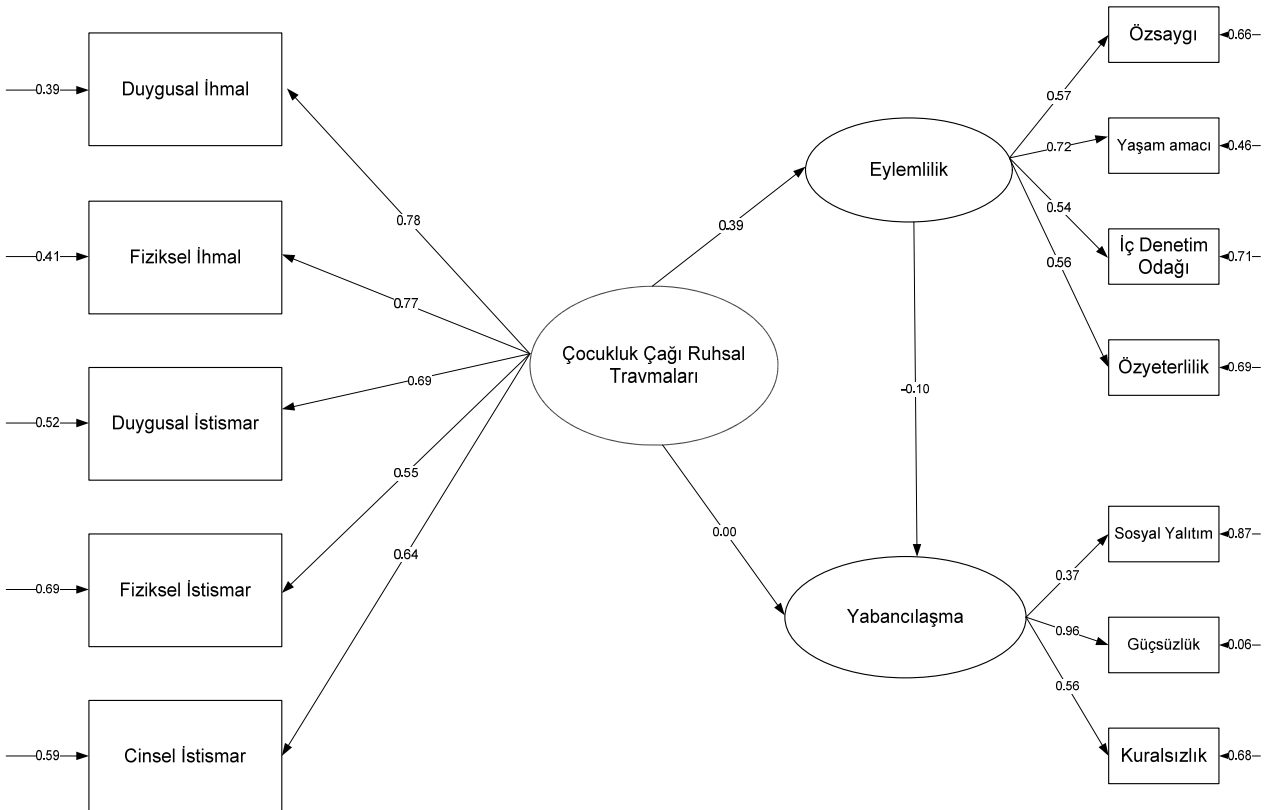
(bağımsız (exogen) değişkenlerin bağımlı (endogen) değişkenlerle ilişkisiz oldukları hipotezinin test edilmesi) incelenmiştir. Bu modele ilişkin elde edilen uyum katsayısının çok yüksek bir değere sahip oluşu ($\chi^2 = 11664$, $p = .000$), veri setinden elde edilen varyans-kovaryans matrisinin test edilmeye uygun olduğunu göstermektedir. Bağımsızlık modeline ilişkin uyum katsayısının çok yüksek bir değere sahip oluşu aynı zamanda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında yeterli düzeyde bir ilişkinin varlığını da göstermektedir (Kline, 2005).

3.3. Hipotez Modelin Test Edilmesi

İkinci aşamada, hipotez model (önerilen) test edilmiştir. Hipotez modelin uyum katsayıları için Yuan-Bentler uyum endeksine bakılmıştır. Hipotez modelin uyum katsayıları; Yuan-Bentler (Y-B) ölçekli ki-kare $\chi^2_{108} = 329,58$; CFI = .90; GFI = .91; AGFI = .86 RMSEA = .098 olarak bulunmuştur. Hipotez modele ilişkin uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu bulunmuştur. Ayrıca iki model arasındaki fark, uyum açısından hipotez (önerilen) modelin bağımsızlık modeline oranla önemli ölçüde daha iyi olduğunu göstermektedir.

Ki-Kare (χ^2), en yaygın kullanılan mutlak uyum endekslerden biridir ve χ^2 endeksi, doğal olarak uyumun ne kadar kötü olduğunu kestirmektedir. Bu nedenle "0" değeri mükemmel uyumu gösterirken, yükselen χ^2 değerleri gözlenen kovaryans matrisinin modele dayalı olarak üretilen (hesaplanan) kovaryans matrisinden ne ölçüde ayrıldığına bir göstergesidir. Dolayısıyla, büyük χ^2 değerleri önerilen modelin eldeki veriye uymadığını göstermektedir. χ^2 değerleri, örneklem büyüklüklerine duyarlı olduklarından dolayı başka uyum endekslerinin de dikkate alınması önerilmektedir (Hu ve Bentler, 1995; Akt. Sümer, 2000). Bundan hareketle, bağımsız model ile karşılaştırıldığında, önerilen modelin önemli ölçüde daha yüksek uyum katsayılarına sahip olduğu ($\chi^2_{108} = 329,58$; $p < .01$) ve veri setinde yer alan değişkenler arasındaki değişimi açıklamada kabul edilebilir düzeyde yeterli olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte, daha iyi uyum katsayılarına ek olarak daha ekonomik bir model elde edebilmek amacıyla post-hoc model değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Lagrange Multiplier (L-M), Wald istatistiksel test sonuçlarına ve korelasyonel ilişkilere dayalı olarak hipotez modelden bir yol silinmiştir.

Hipotez modelde öncelikle t değerleri ve standardizasyon katsayıları incelenmiş ardından önerilen değişiklikler değerlendirilmiştir. Çalışmada kritik t değeri % 95 güven aralığında 1.96 olarak belirlenmiştir. Bu değer altında t değerine sahip olan yollar programda otomatik olarak kırmızı gösterilmekte ve modelden çıkarılması gerekmektedir (Şimşek, 2007). Hipotez modele ilişkin standardize katsayılar aşağıda sunulmuştur.

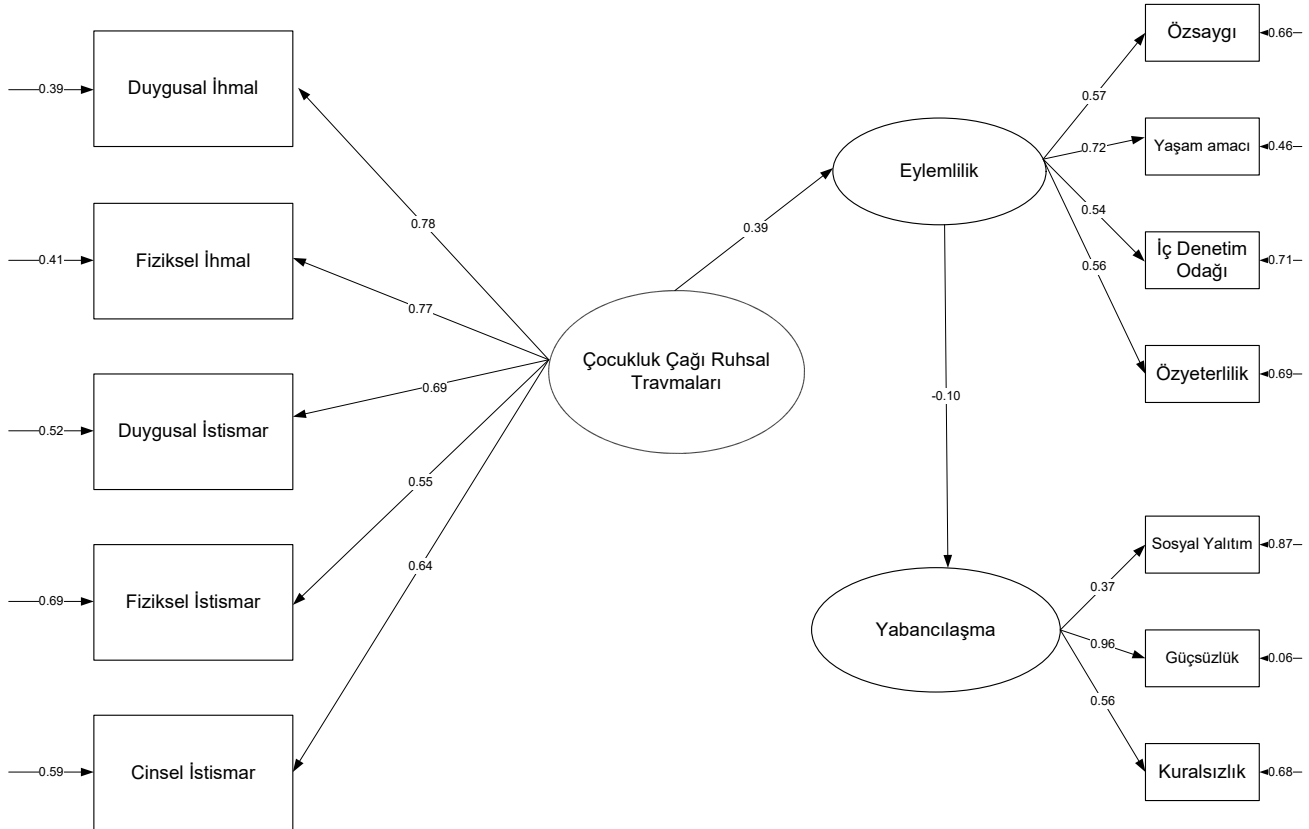
Şekil 2. Hipotez modele ilişkin standardize katsayılar

Test edilen modellere ilişkin düzeltilmiş χ^2 , sd, NFI, NNFI, CFI ve $\Delta\chi^2$ fark testi sonuçları Tablo 2.'de sunulmaktadır. Hipotez modelde sınanan ilişkilerde çocukluk çağı ruhsal travmaları ile yabancılaşma ($\beta = .00$) arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Anlamlı olmayan bu parametrenin modelden çıkarılması gerekmektedir. Bu parametrenin modelden çıkarılması gerçekleştirilmiş ve her birinde modelin Ki-kare değeri ve diğer uyum indekslerindeki değişimler Tablo 2.'de sunulmuştur.

Tablo 2. Hipotez Modele İlişkin Uyum İndeksleri

Model	χ^2	Df(sd)	RMSEA	SRMR	NFI	NNFI	CFI	GFI	AGFI	$\Delta\chi^2$
Hipotez model										
Model 1	329.58	108	.098	.099	.88	.87	.90	.91	.86	
Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları → Yabancılaşma arasındaki yol silindi.										
Model 2	329,22	113	.053	.055	.90	.91	.90	.91	.88	15.00**

Tablo 2.'de görüldüğü gibi en son oluşturulan model, uyum indekslerinin kabul edilebilir sınırlarda olması ve daha az parametreyi içermesi (more parsimonious) nedeniyle tercih edilmiştir. Benimsenen hipotez modelin uyum katsayıları ise $\chi^2/sd = 2,91$; CFI = .90; GFI = .91; AGFI = .88; NFI = .90; RMSEA = .053 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak modelin iyi uyum gösterdiği söylenebilir. Hipotez modelde anlamlı olmayan parametrenin silinmesi ile kurulan modele ilişkin standardizasyon katsayıları Şekil 3'te gösterilmektedir.

Şekil 3. Benimsenen Hipotez Modele İlişkin Standaardizasyon Katsayıları

Şekil 3'te de görüldüğü gibi, çocukluk çağı ruhsal travmaları eylemliliği pozitif yönde orta düzeyde ($\beta=.39$, $p<.01$) ve eylemlilik yabancılaşmayı negatif yönde düşük düzeyde ($\beta=-.10$, $p<.05$) yordamaktadır. Şekil 3. incelendiğinde, araştırmanın başlangıcında öngörülen “Çocukluk çağı ruhsal travmalarının eylemlilik üzerindeki negatif etkisi anlamlıdır.” hipotezi yanlışlanmıştır ve “Eylemliliğin yabancılaşma üzerindeki negatif etkisi anlamlıdır.” hipotezi doğrulanmıştır. “Çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerindeki pozitif etkisi anlamlıdır.” hipotezi için bir etki bulunamamıştır.

Benimsenen modele ilişkin değişkenlerin birbiri üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerine ilişkin açıklamalar, bulguların daha net aktarılmasına yardım edebilir. İlk olarak doğrudan etkiler, ardından dolaylı etkiler ve son olarak da toplam etkiler açıklanmıştır. Değişkenlerin birbirileri üzerinde doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerine ilişkin sonuçlar aşağıda Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3. Değişkenlerin Birbirleri Üzerinde Doğrudan, Dolaylı ve Toplam Etkileri

Etki biçimi	Değişkenler	Eylemlilik	Yabancılaşma
Doğrudan etkiler	Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları	.39*	-
	Eylemlilik		-.10**
Eylemlilik Aracılığı Üzerinden Dolaylı Etkiler	Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları	-	-
Toplam Etkiler	Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları	-	-

Modelde doğrudan etkiler incelendiğinde çocukluk çağı ruhsal travmalarının eylemliliği orta düzeyde ($\beta=.39$, $p<.05$), eylemliliğin yabancılaşmayı düşük düzeyde ($\beta=-.10$, $p<.05$) yordadığı görülmektedir. Çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerindeki etkisi anlamlı değildir ve bu durumda Baron ve Kenny'nin önerileri dikkate alınarak eylemlilik dışsal değişken kabul edilmiştir. Baron ve Kenny'nin (1986) klasik regresyon analizinden yola çıkarak önerdiği koşullar dikkate alındığında aracılık modellerinde bağımlı değişkenin, bağımsız değişken tarafından tahmin edilmesi beklenmektedir. Başka bir ifadeyle bağımlı ve bağımsız değişken arasında bir ilişki yoksa aracı değişkenin aracılık edeceği bir ilişki de yoktur. Aracı değişken ise bağımsız değişken tarafından tahmin edilir; aracı değişken bağımlı değişken rolüne bürünür. Bağımlı değişken, bağımsız değişken tarafından açıklanan aracı değişken aracılığıyla tahmin edilir. Aracı değişken etkisi kontrol edildiğinde, bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkide anlamlı bir düşüş olur ya da bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı olmaz. Bu koşulların sağlanması üç adet regresyon eşitliğinin test edilmesiyle mümkündür. A ve B yollarının izlediği yol dolaylı etkiyi gösterirken, C yolu ise doğrudan etkiyi ifade etmektedir. Doğrudan etki, aracı değişkenin etkisi sabit tutulduğunda, bağımsız değişken bir birim değiştiğinde bağımlı değişkendeki değişimi incelemektedir. Buna karşılık dolaylı etki, bağımsız değişkenin sabit tutulması durumunda aracı değişkendeki değişimin bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki durumu inceler (Robins ve Greenland, 1992; Pearl, 2001). Bu bilgiler dikkate alınarak dolaylı ve toplam etkiler hesaplanmamıştır ve yeni dışsal değişken olarak eylemliliğin yabancılaşma üzerindeki negatif etkisi anlamlı bulunmuştur ($\beta=-.10$, $p<.05$) ancak çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerinde etkisi olmadığı için, eylemliliğin bu iki değişken arasında aracılık edemeyeceği ve bu yüzden Baron ve Kenny (1986)'in değişkenler arasındaki aracılık rollerini incelemek üzere önerdiği dört aşamalı yaklaşımı ve aynı zamanda Ki-kare değerindeki değişimin anlamlılığı ve diğer uyum indeksleri de aracılık rolünün değerlendirme ölçütleri olarak test edilmemiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma sonucunda çocukluk çağı ruhsal travmalarının eylemlilik üzerinde pozitif etkisi, eylemliliğin ise yabancılaşma üzerinde negatif etkisi anlamlı olarak bulunmuştur. Ayrıca çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın yapısal eşitlik modeline ilişkin bulgulara bakıldığında “Çocukluk çağı ruhsal travmalarının eylemlilik üzerindeki negatif etkisi anlamlıdır.” hipotezi yanlışlanmıştır. Araştırmada çocukluk çağı ruhsal travmalarının eylemliliği olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmüştür. Fakat tersine çocukluk çağı ruhsal travmaları eylemliliği pozitif yönde yordamaktadır. Bu durumun sebebi travma sonrası büyüme/gelişim kavramı ile açıklanabilir.

Travma sonrası büyüme kavramı olarak eskilere dayanmamaktadır. Fakat birçok din ve öğretilerde acı çekmenin insanı dönüştürdüğü dair düşünceler bulunmaktadır (Tedeschi ve Calhoun, 1995; Akt., Tedeschi ve Calhoun, 2004). Yine varoluşçu düşüncede de bazı düşünürlerin (Kierkegaard, Nietzsche) fikirlerinden esinlenilerek travmatik olayların kişilerin yaşamın anlamını sorgulamasına sebep olduğu belirtilmektedir (Akt., Sarısoy, 2012). Travma sonrası büyüme, travmatik bir olaydan sonra, kişinin yaşamında gerçekleşen bir dizi olumlu değişimlerdir. Kişi artık yaşamında daha işlevseldir. Kendini gerçekleştirme yolunda adımlar atar (Biçer-Kanat ve Yılmaz-Özpolat, 2016). Sosyal ilişkilerini, başa çıkma becerilerini geliştirir (Çimen, 2020). Travma sonrası büyüme kayıp, yas, cinsel istismar, HIV, savaş, göç, trafik kazaları gibi yaşam krizlerinin ardından görülebilmektedir. Bu kavram özellikle kanser hastalıklarından sonra psikososyal açıdan güçlenmenin gözlenildiği durumlarda sıkça kullanılmaktadır (Şengün-İnan ve Üstün, 2014; Biçer-Kanat ve Yılmaz-Özpolat, 2016). Travma sonrası büyüme yaşayan kişilerin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz: Kişi yaşamını takdir eder, yaşamındaki önceliklerini değiştirebilir, kendi gücünü ve yaşamındaki olasılıkları/fırsatları fark eder, yakın ilişkileri geliştirir. Yaşamında travmatik olay sonrası büyüme sağlayan kişilerin engelleri aşma konusunda baş etme becerilerinin geliştiği ve kendilerine olan güvenlerinin arttığı söylenebilir (Tedeschi ve Calhoun, 2004).

Travma sonrası büyümenin varlığından söz etmek için travmanın yaşanmış olması gerekli fakat yeterli değildir. Travma sonrası büyüme için bazı kişisel (baş çıkma stratejileri, bireyin kişilik özellikleri), çevresel (sosyal destek gücü, maddi kaynak) gibi çeşitli faktörler etkili olmaktadır (Akt., Duman, 2019). Kadınlar, gençler, yüksek eğitim ve gelir düzeyine sahip kişilerde travma sonrasında büyüme bulgularını bildirme oranları daha yüksektir. Kişilerin dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık özellikleri yüksek seviyede travma sonrası büyümeyle, yüksek seviyedeki nevrozluğun düşük seviyede travma sonrası büyüme ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Çocukluk çağı travması olmayan kimsenin yetişkinlikte yaşadıkları travmanın ardından travma sonrası büyüme yaşama olasılığı daha fazladır (Akt., Akcan, 2018).

Birey travma sonrasında büyüme/gelişim sağladığında sosyal ilişkiler, iş, aile vb. birçok konuda, yaşama ilişkin alanda kararlarını gözden geçirir ve yaşamında "farklılıklar" yapabilir. Kendi gücünü, kendine olan güvenini, yaşamındaki fırsatlarını fark ederek başka bir deyişle yaşamına farklı bir bakışla yaklaşır. Böylece yeniden yaşamının aktörü olmuştur. Eylemli birey de karar alır, gözden geçirir, seçim yapar, çözüm arar ve tüm bunları yapabilmeye ilişkin bir güveni vardır. Bu durumda çocukluk çağı ruhsal travması olan bir birey travma sonrasında büyüme/gelişim gösterdiğinde bu bireyin eylemli olduğunu, eylemlilik düzeyinin arttığı ifade edilebilir. Alanyazın çerçevesinde araştırma grubunda çocukluk çağı ruhsal travması olan katılımcıların kişisel ve çevresel özelliklerinin travma sonrasında büyümenin sağlanabileceği uygunlukta olduğu varsayılarak ve travma sonrası büyümeyle ilgili olarak eylemli oldukları, eylemlilik düzeylerinin arttığı düşünülebilir. Başka bir olasılık ise yetişkinlik döneminde travmaya maruz kalındığında travma sonrası büyüme yaşama olasılığının yüksek olması sebebiyle araştırma grubunda katılımcıların 18 yaşında sonra travmaya maruz kalıp travma sonrası büyüme sağladıkları ve eylemli oldukları, eylemlilik düzeylerinin arttığı şeklindedir.

"Eylemliliğin yabancılaşma üzerindeki negatif etkisi anlamlıdır." hipotezi doğrulanmıştır. Alanyazında eylemlilik ile yabancılaşma ilişkisini ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmada eylemlilik yabancılaşmayı negatif yönde yordamaktadır. Yani eylemlilik düzeyi arttıkça yabancılaşma azalmaktadır. Eylemli kişi yaşamına ilişkin sorumluluk alır, kararlarını kontrol edebildiğine inanır, engellerle başa çıkabilme yeteneği vardır. Seçimler yapar ve seçimlerin sonuçlarına katlanır. Kendine karşı olumlu tutumu ve yapabileceklerine olan inancı vardır. Öte yandan yabancılaşmış kişi yaşamın getirdikleri üzerinde etkin rol oynayamayan, kendi yapıp ettiklerini anlamlandıramayan, toplumsal yaşamı düzenleyen kurallara inanmayan, toplumsal değer/inanç/ananeleri değerli görmeyen kendinden uzaklaşarak eylemlilerinden haz alamayan kimsedir. Yabancılaşmış kimse yaşamda aktör olabilme yeteneğini kaybetmiştir. Yabancılaşmış kişilerin yaşam amaçlarında azalma, kaybolma, farklılaşma olabilir. Aynı şekilde engellerle başa çıkma becerileri, yaşam olaylarının kontrolüne ilişkin düşünceleri de değişmiştir. Belirtilen bu durumlardan hareketle eylemlilik-yabancılaşma ilişkisine Snyder'in Umut kuramından bakılabilir. Umut üzerinden değerlendirilmesinin sebebi ise umudun eylemliliğin alt boyutları olan özsaygı, özyeterlilik (Uygur-Yolçun, 2019), yaşam amaçları (Tarhan, 2012) ve iç denetim odağı (Çınar ve Karcıoğlu, 2012) ile ilişkili olmasıdır.

Snyder'in (1994) umut kuramına göre umut, bireylerin yapabileceklerine ilişkin algılarını yansıtan bir yapıdır (Akt., Cihangir-Çankaya ve Meydan, 2018). Snyder'e (2000) göre umut iki bileşenden oluşur: Amaca ulaşmayı isteme (agency) ve amaca ulaşmak için yollar bulabilmedir (pathway) ki bu bir bilişsel yapıdır. Amaca ulaşmayı isteme (agency) boyutu, kişinin hedeflere doğru yola çıkmaya başlayabileceği

algısını yansıtır; aynı zamanda kişinin hedef yolculuğunda ısrar etme kabiliyetine ilişkin değerlendirmesini de yansıtır (Snyder, 2000, s., 10). Amaca ulaşmayı isteme (agency) boyutundaki hedefe yönelik kararlılık, harekete geçmeye ve hareketi sürdürmeye yönelik inançtır (Usta, 2013). Bu boyut geçmişte, şu anda ve gelecekteki hedefler için başarılı kararlar verildiği/verilebileceğine yönelik inançları kapsar. Böylece birey amaca yönelik harekete geçerken, hareketini sürdürürken engellerle başa çıkabilir, alternatifler yaratabilir, seçebilir (Cihangir-Çankaya ve Meydan, 2018; Tarhan, 2012). Aynı şekilde umudun problem çözme becerilerini olumlu yönde yordadığı (Oğuztürk, Akça ve Şahin, 2011) bilinmektedir. Umut, yaşamın anlamı ve yaşam amaçları ile ilişkilidir. Yaşamlarını anlamlı bulan bireylerin amaca ulaşmayı isteme (agency) düzeyleri ve yaşam amacı bulunan bireylerin ise bu amaca ulaşmaya yönelik kendilerine güvenleri yüksektir (Tarhan, 2012). Umut düzeyi ve kontrol odağı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır. İç denetim odağına sahip bireyler geleceğe umutla bakarken dış denetim odağına sahip bireyler geleceğe ümitsiz ve karamsar bakmaktadırlar (Çınar ve Karcioğlu, 2012).

Umut kuramına göre umutlu bireylerin amaçları vardır ve bu yönde gerçekçi planlar yapar, yeteneklerine güvenir. Bu bireyler asıl amaçlarına ulaşmasalar da bu süreç boyunca yaşadıklarından yarar sağlar ve zevk alır (Tarhan, 2012). Umutlu bireyleri yukarıda belirtilenlerden hareketle eylemlilikli bireyler olarak düşünebiliriz. Öte yandan umutsuzluk olumsuz gelecek beklentisi, sosyal ortamlardan uzaklaşma, motivasyon kaybı, problem çözme becerilerinde azalma ile ilişkilendirilmektedir (Tetik ve Yurtsever, 2018). Bu sebeple umutsuzluk yaşayan bireylerin yabancılaşmış olduklarını söyleyebiliriz. Eylemlilik-yabancılaşma ilişkisini ortaya koyan başka bir çalışma olmasa da teorik açıdan yabancılaşma ile eylemlilik arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin varlığı yukarıdaki gibi açıklanabilir.

“Çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerindeki pozitif etkisi anlamlıdır.” hipotezi yanlışlanmıştır. Bir diğer deyişle araştırmada çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerinde bir etkisi yoktur. Alanyazında çocukluk çağı ruhsal travmaları ile yabancılaşmanın ilişkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat cinsel istismara uğrayan kişilerde ergenlik döneminde dünyayı kötü bir yer olarak düşünme, umutsuzluk, güçsüzlük, bağ oluşturmada zorlanma, yakın ilişkileri zararlı olarak görme, samimiyette bozulma gibi durumlara rastlanmıştır (Şahin-Demirkapı, 2013). Aynı şekilde yabancılaşmış bireylerde düşük iç denetim odağı, güçsüzlük, yalıtılmışlık, topluma ilişkin anane/değerlere inancın yitirilmesi, yalnızlaşma gibi durumlar gözlenmektedir. Bu sebeple çocukluk çağı ruhsal travmalarının bireylerin dünyaya ilişkin temel varsayımlarını sarsarak yabancılaşmayı oluşturacağı düşünülmüştür. Janoff-Bulman (1989)'ın geliştirdiği temel inançları açıklayan “Temel Varsayımlar Modeli”ne göre insanların üç kategoride toplanabilen varsayımları bulunmaktadır. Bunlar dünyanın iyiliği, dünyanın anlamlılığı ve kendilik değeri varsayımlarıdır (Akt., Yılmaz, 2008). Dünyanın iyiliği varsayımı, insanların dünyayı nasıl algıladıkları ile ilişkilidir. Dünyada iyiliğin ve kötülüğün ne oranda gerçekleştiğine ve yaygınlığına ilişkin düşünceleri içermektedir. Bu varsayım kişisel olmayan dünyanın iyiliği ve insanların iyiliğini içeren iki ilkedен oluşmaktadır. Kişisel olmayan dünyanın iyiliği ilkesine göre insan, dünyada iyiliklerin var olduğuna; insanların iyiliği ilkesine göre ise insanın özünün iyi olduğuna inanmaktadır (Alsancak, 2016).

Dünyanın anlamlılığı varsayımı, iyi ve kötü olayların sonuçları ile ilişkilidir. Kimin hangi sonuçları elde ettiği, sonuçların nasıl dağıldığı bu varsayımı oluşturur ki bu varsayım üç ilkedен oluşmaktadır: Adalet ilkesi, kontrol edilebilirlik ilkesi, rastlantı ilkesi şeklindedir. Adalet ilkesine göre insanlar elde ettiklerini hak etmişlerdir. Kontrol edilebilirlik ilkesine göre başlarına gelebilecek olayları engelleyebilirler, kötü olayların tedbir alınrsa engellenebileceğine inanırlar. Rastlantı ilkesine göre olaylar tesadüfen oluşur, insanın elinden hiçbir şey gelmez ve insan kötü olaylar karşısında savunmasız durumdadır. Rastlantı ilkesine inanan insanlar adalet ve kontrol edilebilirlik ilkelerine inanmazlar (Janoff-Bulman, 1989).

Bireylerin kendilerine yönelik inançlarından oluşan kendilik değeri varsayımı ise kendilik değeri, kendilik kontrolü ve şans ilkesinden oluşmaktadır. Kendilik değeri ilkesine göre birey kendini iyi ve değerli hisseder. Bu olumlu algı bireye adil olan dünyada bireyin incinmezliğini düşündürür. Kendilik kontrolü ilkesi kişinin olayların sonuçlarını kontrol etmek için neleri yapıp yapmadığını içerir. Şans ilkesi ise bireyin başına gelebilecek olumsuz olaylardan koruyucu inançların geliştirilmesi ile ilişkilidir. Bireyin başına olumsuz olaylar gelse de şanslı olanlar olumsuz durumlardan etkilenmez (Üstün, 2019).

Janoff- Bulman'ın (1989) varsayımları içeren modeline göre travmatik yaşam olayları sonrasında kişinin varsayımları bir depremin yarattığı etki gibi sarsılır. Travmatik olay öncesindeki inançlar ve sonrasında oluşan inançlar çelişerek kişiye sıkıntı verir (Akt., Öksüzler-Cabılar ve Dirik, 2019, s. 3-4), varsayımları, inanç ve kabulleri zorlar ve yıkar (Dursun ve Söylemez, 2020). Travma yaşantısı ile birlikte insan dünyanın ve insanların iyi ve güvenilir olduğuna ilişkin varsayımı sarsılmıştır. Adalet ve kontrol

edilebilirlik ilkesine olan inançları yıkılarak rastlantı ilkesine inanmaya başlamışlardır, kötü olaylara karşı savunmasız durumdadırlar. Başına gelen durum karşısında kendini şanssız olarak görür. Bireyin dünyada incinmezliği düşüncesi sarsılarak dokunulmaz olmadığı ile yüzleşir. Birey travmalar sonrasında olayların sonuçlarını kontrol edemediğini düşünerek iç denetim odağını kaybeder, diğerlerinin güvenilmezliği algısı ile yalnızlık ve yalıtılmışlıkla baş etmeye çalışır, tüm bu sonuçlar onu anlamsızlık duygusuna sürüklemektedir yani birey yabancılaşmıştır. Araştırmada çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerinde bir etkisinin olmadığı bulunsa da yukarıda belirtildiği üzere çocukluk çağı ruhsal travmaları sonrasında yıkılan varsayımların yabancılaşmayı ortaya çıkarabileceği göz ardı edilmemelidir. Araştırma grubunda katılımcıların yabancılaşmalarının yaşadıkları travmanın türüne, derecesine ve sonrasında mücadeleyle göre değişebileceği, ayrıca travma gibi zor bir konuda ifade etmenin zorlaşacağı bilindiğinden çocukluk çağı ruhsal travmalarının yabancılaşma üzerinde pozitif etkisinin olması hipotezi doğrulanmamış olabilir.

Araştırmada önemli bulgular elde edilse de çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu çalışma kesitsel bir çalışmadır ancak yabancılaşma, çocukluk çağı ruhsal travmaları ve eylemlilik arasındaki ilişkilerin daha iyi değerlendirilebilmesi için bundan sonraki çalışmalarda boylamsal desenin kullanılmasını yarar sağlayabilir. Bu araştırmada araştırma grubu lisans mezunu ve üzeri eğitimi alanlardan oluştuğu bilinmektedir. Yabancılaşma üzerine yapılacak yeni araştırmalar araştırma grubu olarak üniversiteye hazırlanan, üniversiteyi tamamladıktan sonra iş bulma sürecinde olan ya da üniversiteye gitmeyen “unutulan yarı” olarak adlandırılan grup seçilebilir. Bahsedilen gruplarda yabancılaşmanın “arada kalmışlık” sebebiyle yüksek olabileceği düşünülmektedir. Yapılan bu yabancılaşma araştırması yetişkinliğe geçiş döneminde olması, bir gelişim dönemini içermesi yönüyle diğer yabancılaşma çalışmalarından ayrılmaktadır. Yapılacak yeni çalışmalar yabancılaşmanın dönemsel farklılıklarını inceleyebilir.

KAYNAKÇA

- Akcan, G. (2018). Travma sonrası büyüme: bir gözden geçirme. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3; 3: 61-70.
- Alpay, E. H. , Aydın, A. ve Bellur, Z. (2017). Çocukluk çağı travmalarının depresyon ve travma sonrası stres belirtileri ile ilişkisinde duyguların düzenleme güçlüklerinin aracı rolü. *Klinik Psikiyatri*, 20: 218-226.
- Alsancak, C. (2016). *Çocukluk çağı travmaları ve bağlanma özellikleri ile obsesif inanışlar ve obsesif-kompulsif belirtilerin ilişkisinde dünyaya ilişkin varsayımların aracılık rolü: Üniversite öğrencilerinde bir değerlendirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atak, H. (2009). Big five traits and loneliness among Turkish emerging adults. *International Scholarly and Scientific Research & Innovation*, 3;7: 771-775.
- Atak, H. (2010). Yetişkinliğe geçişte kimlik biçimlenmesi ve eylemlilik: Bireyleşme sürecinde iki gelişimsel kaynak. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atak, H. (2011a). Yetişkinliğe aşamalı geçiş: beliren yetişkinlik tek bir ana yol mu? *İlköğretim Online*, 10; 1: 51-67.
- Atak, H. (2011b). Ruh sağlığı çalışmalarında yeni bir psikososyal değişken: eylemlilik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3; 3: 483-512.
- Atak, H. , Erten-Tatlı, C. , Çokamay, G. , Büyükpabuşcu, H. ve Çok, F. (2016). Yetişkinliğe geçiş: Türkiye’de demografik ölçütler bağlamında kuramsal bir gözden geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8; 3: 204-227.
- Atak, H., Kapçı, E. G. ve Çok, F. (2013a). Çok-yönlü Eylemlilik Ölçeği’nin Türkçe formunun değerlendirilmesi. *Düşünen Adam*, 26: 36-45.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51: 1173-1182.
- Biçer- Kanat, B. ve Yılmaz-Özpolat, A. G. (2016). Kanser hastalarında travma sonrası büyüme kavramı. *Turkish Journal of Clinics and Laboratory*, 7; 4:106-110.
- Cihangir-Çankaya, Z. ve Meydan, B. (2018). Ergenlik döneminde mutluluk ve umut. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17; 65: 207-222.
- Çelik, E. ve Babaoğlu, E. (2017). Üniversite öğrencilerinin yabancılaşma düzeyi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18; 1: 405-427.
- Çınar, O. ve Karcioğlu, F. (2012). Büro yönetimi bölümü öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri ve kontrol odağı inançları üzerine bir araştırma: Erzincan Üniversitesi MYO uygulaması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16; 3: 283-296.
- Çimen, S. (2020). Öldürmeyen acı güçlendirir mi? Travma sonrası büyüme ve kolektivistik başa çıkma stillerinin ilişkisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 3; 5: 158-174.
- Demirbozan, Z. (2018). Eylemlilik ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkide algılanan anne baba kabul ve reddi aracılığının incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dereboy, Ç. , Şahin-Demirkapı, E. , Şakiroğlu, M. , Şafak- Öztürk, C. (2018). Çocukluk çağı travmalarının, kimlik gelişimi, duyguların düzenleme güçlüğü ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 29; 4: 269-78.
- Dönmez, A. (1985). Denetim odağı, kendine saygı ve üç değişken; çevre büyüklüğü, yaş ve aile Ortamı. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 55: 4-14.
- Duman, N. (2019). Travma sonrası büyüme ve gelişim. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4; 7: 178- 184.
- Dursun, P. ve Söylemez, İ. (2020). Travma sonrası büyüme: Gözden geçirilmiş son model ile kapsamlı bir değerlendirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 31: 1-11.
- Elma, C. (2003). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin işe yabancılaşması (Ankara ili örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gerçek, C., Yılmaz, M., Köseoğlu, P. ve Soran, H. (2006). Biyoloji eğitimi öğretmen adaylarının öğretiminde öz-yeterlik inançları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39; 1, 57-73.

- Güğercin, U. ve Aksay, B. (2017). Dean'ın yabancılaşma ölçeğinin Türkçe uyarlaması: geçerlilik ve güvenilirlik analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13; 1: 137-154.
- Güloğlu, B. ve Aydın, G. (2001). Coopersmith özsaygı envanterinin faktör yapısı. *Eğitim ve Bilim*, 26; 122: 66-71.
- Gündüz, M. (2018). *Psikolojik danışman adaylarının stresle başa çıkma tarzlarının çok yönlü eylemli kişilik özelliklerine, öznel iyi oluşlarına ve risk faktörlerine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güneri-Yöyen, E. (2017). Çocukluk çağı travması ve benlik saygısı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3; 1: 267-282.
- Hastie, T., Tibshirani, R., Sherlock, G., Eisen, M., Brown, P. & Botstein, D. (1999). Imputing missing values for gene expression arrays. Technical report, Division of Biostatistics, Stanford University.
- Janoff-Bulman, R. (1989). Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct. *Social Cognition*, 7; 2: 113-136.
- Kabakçı-Yurdakul, I. (2013). Evren ve Örneklem. (*Bilimsel araştırma yöntemleri içinde*; Kurt, A. A. Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Kiraz, S. (2015). Kitle, kültür, bunalım ve yabancılaşma. *Mavi Atlas*, 5: 126-147.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling, 2nd Edition*. N. Y: Guilford Press.
- Oflaz, F. (2015). Travma yaşamış çocuk ve gençlerin ele alınmasında çocuk-ergen ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği uygulamaları. *Türkiye Klinikleri J Psichiatri Nurs*, 1; 2: 46-51.
- Oğuztürk, Ö., Akça, F. ve Şahin, G. (2011). Üniversite öğrencilerinde umutsuzluk düzeyi ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin bazı değişkenler üzerinden incelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 14:173-184.
- Öksüzler-Cabılar, B. ve Dirik, G. (2019). Travma sonrası gelişim: Kavramsal konular ve gelişim modelleri. (*Travma Sonrası Gelişim içinde*; Dirik G, Ed.). Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Örsel, S., Karadağ, H., Karaoğlan-Kahiloğulları, A. ve Akgün-Aktaş, E. (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12: 130-136.
- Özü, Ö. (2018). Genç yetişkinlik dönemi ve uyum problemleri. (*Yaşam dönemleri ve uyum sorunları içinde*; Savi-Çakar, F. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Özyurt, C. (2016). *Erich Fromm'un insan ve toplum anlayışı*. Ankara: Hece Yayınları.
- Parmaksız, H. R. (2008). *Beliren Yetişkinlikte Kültürel Etkinliklere Katılım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pearl, J.(2001). Direct and indirect effects. Proceedings of the Seventeenth Conference on Uncertainty and Artificial Intelligence; San Francisco: Morgan Kaufmann; pp. 411-420.
- Raykov, T., & Marcoulides, G. A. (2008). An introduction to applied multivariate analysis. Routledge/Taylor & Francis Group.
- Robins, J.M., Greenland, S. (1992). Identifiability and exchangeability for direct and indirect effects. *Epidemiology*, 3:143-155.
- Sarısoy, G. (2012). Travma sonrası büyümenin derecesinin ve travma sonrası büyümeyi yordayan etkenlerin meme kanseri hastalarında incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Snyder, C. R. (2000). Hypothesis: there is hope. (In Handbook of hope theory, measures and applications C.R. Snyder; Eds.). San Diego: Academic Press.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3; 6: 49-74.
- Şahin-Demirkapı, E. (2013). Çocukluk çağı travmalarının duygu düzenleme ve kimlik gelişimine etkisi ve bunların psikopatolojiler ile ilişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Şar, V. (2014). *Çocuk ve travma*. 14 Eylül 2019 tarihinde www.vedatsar.com sitesinden alındı.
- Şar, V. (2018). Çocukluk ve Travma: Psikotarihsel Bir Bakış. (*Çocuk ve ergenlerde travma ve travmatik durumların etkileri ve çözümleyici yaklaşımlar içinde*; Alyanak, B. Ed.). Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Şar, V., Öztürk, E. ve İkikardeş, E. (2012). Çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri J MedSci*, 32; 4: 1054-1063.
- Şimşek, Ö. F. (2007). Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş-Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları. Ankara: Ekinoks.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2001). *Using Multivariate Statistics, 4th ed*. Boston: Allyn and Bacon.
- Tarhan, S. (2012). Umudun öz yeterlilik, algılanan sosyal destek ve kişilik özelliklerinden yordlanması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tedeschi, R.G. & Calhoun, L.G.(2004). Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15: 1-18.
- Tetik, S. ve Yurtsever, H. (2018). Ön lisans öğrencilerinin umutsuzluk algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9; 21: 39-56.
- Tezcan, M. (1985). Gençlik ve yabancılaşma. *Uluslararası terörizm ve gençlik sempozyumu*, 24-26 Nisan 1985, Sivas.
- Turan, N. ve Özkan, B. (2019). Travmatik terör yaşantıları sonrası kendine yabancılaşma. *Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar*, 11; 4: 496-505.
- Uçar, M. E. (2017). Üniversite öğrencilerinde benlik kurguları, yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk ile ilişkisel, özerk, özerk-ilişkisel benlik arasındaki ilişkiler. *Journal of Human Sciences*, 14; 2: 1865-1878.
- Usta, F. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma ve umut düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Uygur-Yolçun, L. D. (2019). *Özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin umut kavramına yönelik algılarının metaforla incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Üstün, M. (2019). *Engelli çocuğu olan annelerin obsesif kompulsif belirtileri ile dünyaya ilişkin varsayımları ve otomatik düşüncelerinin ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçın, Ö. ve Dönmez, A. (2017). Sosyal psikolojik açıdan yabancılaşma: Dean'ın yabancılaşma ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8; 2: 150-175.
- Yaşar, M. R. (2007). Yalnızlık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17; 1: 237- 260.
- Yazıcı, A. (2019). *Ergenlerde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Yılmaz, B. (2008). Dünyaya ilişkin varsayımlar ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması: Ön çalışma. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11; 21: 41-51.